

Doğuş

Kars Halkevi Aylık Dergisi

Sayı : 4 (45)

Eylül 1939

Yıl : 5

İçindekiler

30 Ağustos 1922	Doğuş
Tarih : Kars İli bölgesinin en eski çağlardanberi gördüğü yerleşme, akın ve hakimiyetlerin pek kısa bir çizelgesi.	M. F. Çelik
Halkiyat: Karsa söylenen tapşırmasız şiirler (4)	K. Kırzi
İçtimai hayatta terbiye (2)	M. Ali Özataç
Kars İline söylenmiş şiirlerden: Poshov ve Çıldır destanları	F. Saltkan
Terçüme: Mansur'un Hayatı (2)	Y. Akdağ
Tahlil ve Tenkit: Tarhan Tokerin Kars adlı eseri (3)	M. F. Çelik

DOĞUŞ

Kars Halkevi Aylık Dergisi

30 Ağustos 1922 Dumlupınar

Başkomutan Meydan Muharebesi

Acunun eşsiz ve dâhi bahadır komutanı başbuğluğundaki Türk Ordusunun bu büyük Zaferini ana çizgileriyle kısaca götüresek, onun acunsarar değerini daha iyi ve özli tanımış oluruz.

1: Askerlik bakımından—«Nihai Zafer» de dediğimiz, o şanlı zafer, yoksul ve asrî silâhı az bir ordunun, mükemmel teçhizatlı ve sayıca üstün bir orduyu üç günde bozup, beşinci günde yok etmesi gibi acun savaş tarihinde eşsiz bir zaferdir.

30 Ağustostan 4 gün önce Afyon ve Eskişehir’imizde bulunan düşman ordusu; O günden 10 gün sonra Ege Denizinin özli dalgalarına canını atarak; Güzel İzmir’imizden atılmış ve bundan sonra da (18 Eylül) bütün Batı illerimiz Yunan ordusundan temizlenmiş ve Doğu Tırakya da az sonra kurtulmuştur.

2: Siyaset bakımından— Geçen yüzyılda Yunanistanın istiklâle başlayan “Neo Elenizm”, uydurma esaslarla, haddi zatında kavimler mozayikinden yani pek gayri mütecanis unsurlardan ibaret olan Bizansî di:iltmek ve bunun için bütün ortodoks ve çoğusu[Karamanlı Rum ve Pont hristiyanları gibi] Türk olan kavimleri Elen — Yunan saymaya ve bütün bunları — bulundukları yerlerle birlikte — Yunanistanla birleştirmek hulyasına “Megalo İdea—Büyük Emel” denilirdi.

İşte bu Megalo İdea’nın tahakkuku için, Türkün düşkün,

yoksul ve başsız bir gününde 1919 mayıs 15 de büyük dayı ları İngilizin yardımı ile İzmir'e çıkan Efzozların Yurdumuzda üç yıl üç ay süren vahşet ve yoketmeleri Büyük Emellerile Pontus Rum Hükümeti (!)hayali de Dumlupınardan ve bir yıl önce (13 Eylül 1921)de Sakaryada kırılıp, gömülmeğe başlamıştı; 30 Ağus tos 1922 Zaferi, bütün Megalo İdeayı ebediyen suya düşürdü ğü gibi; Türkün, yaşayıp yeniden yükseleceğine inanmayan Ba tıyı ve bütün dost ve düşmanı da kesin olarak inandırmış ve "Lozan Zaferi"imize, bu günkü kalkınmamıza, yarınki ilerleme ve yükselişimize bir sağlam temel ve dönüm yeri olmuştur.

Bu Zafer sonunda, hayal ve gafletten sıyrılıp, uyanan Yunan lılar batıda sözde ve özde en inatlı dostumuz olmuş; yavaş ya vaş Türke inanları sağlamlaşan büyüklü küçüklü her boyda ki devletler, Türkiye ile hoş geçinip, dostluk yoluna girmiş oldu. Acunda Türk saygısı ve sevgisi artmaya başladı ve gün geçtikçe tanınan Türk hakları ile daha da artacaktır.

Acunun en üstün ve özlü kanını taşıyanlardan kurulan Bü yük Ordu— Mehmetçikler Ordusu şanınla şanınla binler ya- şa!... Her zaman ve her an için daha ünlü Dumlupınarlar ya ratacağına inanmayanlar kör olsun...

"DOĞUŞ,"

Tarih araştırmalarından:

Kars ili bölgesinin en eski çağlardanberi gördüğü yerleşme, akın ve hakimiyetlerin pek kısa bir çizelgesi

M. Fahrettin Çelik

İlerde, her ne denli hazırlamış olduğum "Kars Tarihçesi," basılacak ise de; okuyucuların merakını ve ortaya çıkarılan birtakım uydurma ve latmaları gidermek için, adı geçen eserin bir münderecatı mahiyetindeki kısaltmayı aşağıda ki biçimde yazmayı uygun buluyorum. [* işaretli tarihler kesin olmayıp, yakınlama olanlardır].

Hakimiyet

Hakim veya idare edenlerin menşei ve adı

çağı yılı

En eski çağlarda Anayurttan gelerek Ön Asya- ya yerleşen brakikafalar ilk Türk göçleri = Artalar çağı.

(Bütün Ön Asyada "Arta" adından yapılmış bin- lerce en eski yeradları bulunduğu ve bu ilk Türklerin "Güneş Tanrı," ya "Arta," adını verme lerinden, bu adla anılmaları pek uygun görülüp, gerekli anlatma "Tarihçe," de görülecektir. Karstan Ahılkelek'e uzanan bölgenin adı olan Ardahan —Arta-kan ve Artivin Ardanoç, Erzurum—Arzen Urum, Erzingân, Artova, Ercigez, Artaser, Erde- bil, Ordubat, Ararat, Artimet. v.s. gibi Kars ili ve çevresindeki "Arta," sözünden gelen yeradları hep bu ilk Türk göçlerinden kalma ve onlara nisbetle verilmiştir. Azyanık ve Yafetit adları da bu Ar- talara, Sami ve Hindu - Öropeenlerden ayrı ırktan Türk soyundan oldukları için verilmiş bulunuyor.)

(Van Gölü, Murat, yukarı Fırat dirseği doğusu) ile (Gökçe Gölü, İmeret dağları ve Karadeniz) ara sında kalan bölgede Artalardan olan Kaldi - Khal- di Türkleri hakimiyeti.

M.Ö.* 2000—*2000

3000

M.Ö.* 2000—780

1220

Konumuz dışında olsa da, Kars İli uzak ve yakın çevresinin tarihte tanınmış ilk çağlardan ve eskiden beri yaşayan yerlileri hakkında bilinenleri kısaca burada görmemiz yerinde olur.

Yukarıda sinoru gösterilen bölgedeki Kaldi - Khaldi Türkleri, Asur ve Urartu yazıtlarından —ki çivi yazıdır— anlaşıldığına göre Ulu Tanrıları "Khaldi" ve "Khaldina"nın adını taşımakta olan yerliler—Artalardır. Asur yazıtları ve M.Ö. 401 yılında bu bölgeden geçen Yunanlı komutan ve yazarı Eksenofon (Xenophon), bunları (Kaldi) ve yerlerini de (Kaldeli) diye göstermektedir. Onun içindir ki, (Van Gölü, Mırat) ve (Kütayis) ile (Gökçe Gölü, Ordubat) ve (Yukarı Fırat dirseği, Canik dağları) arasında kalan bölgeye (tarihi, kavmi, eski ve yeni) bir sözle gerçek bir ad aranacak olursa, bugün bile yaşamakta olan (Kalde) adı kullanılıp, her zaman da böyle anılmalıdır. Çünkü ne, coğrafi (Pont, Armeni) ve ne de mana düşüklüğünü gösteren (Şarki Anadolu, Vilâyeti Şarkiye) ve nihayet bugünkü (Doğu) tabirlerinin hiçbirisi (Kaldi) nin eski ve özülü, ulusal değerini anlatamazlar, üstelik de münasebetsiz ve yarasıksızdırlar!..

M.Ö. Amasyalı İstrabon ve yüz yıl sonra da Romalı Plutark'ın eserlerinde görülen tarihi ve kavmi (Kaldi) adı, Bizans çağında (VIII—XI yüzyıllarda) daha dar bir bölgenin adı olarak kullanılmıştır: Konstantin Parfirojenet'in eyaletlere ait kitabında, bugünkü (Giresun, Trabzon ve Rize) hatta aşağı Çoruktan ibaret olan 8 inci eyalet (theme) e (Khaldiya) denilmekte olduğunu görüyoruz. Selçuklu çağında (Ahıska, Ardahan ve Ahılkelek) bölgesine (Çaldır) ili ve Osmanlı çağında (Tiflis) yanından (Bayburd)a ve (Kütayis ve Batım) dan (Tortum ve Kars)a dek uzanan bölgeye (Çaldır Eyaleti) denilmesi ve Batlamyusla Horenli Mosesin (V yüzyıl) Nahçıvan bölgesine (Kolten beyliği) denildiğini haber vermesi hep bu (Kaldi) bölgesindeki yerli Türkler—Kaldilere nisbetlidir. Rize, Bayburt, Erzurum, Kars ve çevresinde hükümet süren Saltıklar da müslüman Kaldilerden ibaretti.

Hele bugün, eski türkçe (dağlı) demek olan (Laz) ların (Artivin, Ardahan, Kars, Erzurum ve Erzincan) bölgesi ve yerlilerine (Kahald) demekte devam etmeleri bu yolda en

büyük ve sağlam bir belgedir [Doğuş'un Sayı: 1— (42) deki "Karsta Saltık Yazıtları,, adlı yazıya bakınız].

(Kaldi)ler ile, M.ö.leri Anayurttan Avrupaya yerleşen medeni ve madencilikle tanınmış (Kelt - Gal - Golua) lar ve bu günkü Tunguzlardan (Golt) lar akraba ve birleşik bir ad taşıdıkları gibi; Elam ve Sumer Türklerinin, Babil güneyine verdikleri (Kalam ve Kalde - Keldanlı) adı da (Kaldi) ile bir kökten gelmiş olmalıdır.

İşte sınırları gösterilen ve pek eskidenberi bir Türk oymağının adile anılagelen bu (kaldi Ölkesi) nden olan Kars ilinin, uzak ve yakın çevresinde tarihin tanıdığı kavim ve onların oymak ve boylarını yönlere göre kısaca görelim.

Duğuda:—Aras kuzeyinde bugünkü Şirvan veya Kafkas Azarbacanında Sakalardan (Kaspi) Türkleri otururdu. Herodot ve İstrabonun anlattığı bu Türklere göre, bugün de Avrupalılar Hazar denizine (Kaspi Denizi—Mare Kaspiyum) demek tedirler.

Bugünkü Gence İli ve Karabağda oturan Türkler doğrudan doğruya mensup oldukları büyük kolun adile yani (Saka) diye anıldıklarından, bu bölgeye (Sakasen—Sakaşen—Saka - yurdu) denilirdi [İstrabon]. Batlamyus'un (Sakapen) diye yazdığı Sakasene Arsaklar çağında ve sonraları (Sisagan) denildi. Kaspi ve Sakasen güneyinde yani İran veya Tebriz Azarbacanında ise Med Türklerinin bir oymağı bulunup (Atropatakan—Atropat—ili—Odlu—yurt) ölke adlarıyla anılırlardı.

Kuzeyde:—Tiflis çevresinde (İber) Türkleri bulunuyordu. M.Ö. II yüzyıldan beri bu bölgede hanlık kurdukları görülen İberlere eskiden (Urartu yazıtlarında?) (İbirani) denildiği sanılıyor. Herodotun —eski yunancada (b) bulunmadığını— İber - Sakalar [İskitler] den (Aparit) dediği (Abar—Avar) lar dan oldukları anlaşılan İberlerin torunları bugün (İmeret—İmer—İli) nde bulunup, Şavşetteki (İmerkhev—İmer—dere) de bunların adını taşımaktadır. 24 Oğuz boyundan birisi de (İmer) dir.

Kütayis (=Ketay—is=Hatay - İli) ve Faşa [Riyon] ırmağı ile doğu - güney Karadeniz kıyılarında (Kolkit) liler bulunurdu. M.Ö. VII yüzyıldan beri tanınan bu bölge yerlileri, Orta Asyadaki (Kalk—Kolk, Khalkh) ve Hindistanda devlet kur

muş olan (Kalaç)—ki ulusal efsaneye göre Oğuzhan çağında (ac—kall) diye bu adla anıldılar—Khale ve Afganlardan Khul ki) adlı Türk boyları ile akraba idiler. Kürtlerden (Kelhur) oymağı ve (Khalkhanlı, Khalkânli) boylarımız halâ bu adı taşımaktadırlar (Kolkit) teki (Kolk) sözü, eski türkçede (çuha—çulfa—çulka) yani “Dokumacı” anlamına gelir ki, Kolkit dokuma ve iplikleri eski Yunan ve Bizans pazarlarında pek adlım idi.

Bugünkü Gürcüler, dedeleri bulunan bu (Kolk)ların adile anılmaktadırlar: Tiflis yanlarında Gürcülerle ilk önce karşı laşan Arap—İslam ordusundaki yazıcılar (VII ve VIII yüzyıl) bunlardan (Güre) ve (Cürzan) diye bahsederler. Nasılki (Afgan Kolk) larına bugün (Kılci, Gulcaî) ve bazan (Gülzaî) deniliyorsa, bu (Kafkas Kolk)ları na da zamanla (Gulç, Gulgu, Gülcü) denilmiş, ve türkçede bir takım sözler gibi burada da (l—r) ceğişimi ile eski (Kolk—Kolki) bugün (Gürcü) olmuştur. [Firenkler, Türkçe Gürcüyü (Jeorji); Ruslar da (Gruzi) olarak dillerine yakıştırıp anılmaktadırlar].

En eski Gürcü efsanesinde de bunların Türk soyundan olduklarını görüyoruz: (Yafes) oğlu (Avanan)ın oğlu (Tarkis) ve onun oğlu (Targamos) Gürcülerin uluatasıdır ki, babası da kendisi de (Türk) adile anılmaktadırlar.

(Kolkit) teki (Kolklar)ın bir boyu Giresun ve Tırabuzon bölgesinde yine (Kolk) adile bulunmakta idiler ki; bugünkü (Kelkit) kasaba ve suyu bu boyun adını taşımaktadır.

Batıda:—Yeşilirmak ve Kelkit çayı arasında Kızılırmak boyunda madencilik ve en çok demircilikle tanınmış Artalar (Kalib) adile anılırlardı. Yunandan önce Fenike genicileri-ne demir ve kalay satan Kalib Türklerinin Kolklerle komşu ve bir soydan inip Sakalardan olduklarını eski Yunan yazıcıları yazar [Eşil M.ö. V yüzyılda]. Kaliblerden bir boy madeni bol olan Gümüşhane ve Bayburta bulunuyordu [veya bura yerlileri işlerinden ötürü böyle adlanmışlardı]. (Büyük dil bilginimiz Yusuf Ziya, Kalib adının eski türkçede “maden” ve bilhassa “çelik,” anlamına geldiğini ve yunancada çelik demek olan “Khalibos,”un bu Kalib Türklerinden geçtiğini isbat etmiştir).

Kelkit çayı ve Çoruk ile Karadeniz arasında kalan dağlık bölgede: Sumer kuzeyindeki dağlık bölgede Zağroslarda otu-

ran (Kassi) Türklerinden bir kol olup (Gasgas) adile M.Ö.1390 yıllarında Eti—Hitit ölkesini istilâ edip, Kastamunu bölgesine ve oradan da bir kısmı doğuya çekilen Türkler oturmaya başladı. Karadenizin bu dağlık bölgesinde ve eskiden (Kaski, Kaskay) adlarıyla anılan bu kavgacı ve koçak Türkler bugünkü (Laz) adile anılan boyumuzun ataları idiler. Bu bölgede (Kolklar) la birlikte yaşayan Kaskilerin torunu (Lazlar)ın lehçelerinin Gürcüceye pek yakın olması ataların bu akraba ve komşu oluşun-dandır.

Bu Kaskilerin Lazların atası oluşunu (Laz) sözünü incelemekle de anlamak kolaydır. Kaskiler Kastamunu ve çevre sinde iken, oradaki dağlık bölgeye (İlgas) adını verdiler. Romalılar (İlgas)ı (Olgasys) diye tanırlardı. Laz sözünün aslı da (Al—kas, Alakas) dan ibarettir. Eskiden (Lazik) ve İslam—Osmanlı çağı eserlerinde bunlara (Lakez) ve (Lakezi) denilip, Dağıstandaki (Lekez—Lezgi)lerle bir soydan ve akraba sayılmaları [Tırabuzonlu Muhammedin Menazirüvâlim'i Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi] ve Tırabuzon doğu ve güneyindeki dağlara (Cibalı Lekez) denilmesi, (Laz ve Lazik) adının aslının—tıpkı Lezgi gibi—(Lakez—Lakaz—Alakas) olduğunu kesinleştiriyor. Bu da (İlgaz) ile bir anlama ve aynı Kaskilere göre adlanmıştı.

M.Ö. VI yüzyıl sonralarından itibaren Akamanişli imparatorluğu çağında, Kalib ve Kaski adları yavaş yavaş unutulmuş, buradâ Dara'nın dostlarından ve Sakalı bir Türk olan (Farmas) ın eskiden Kimir (Kapapadokya) nın öteki adı olan (Pont) adlı bir devlet kurması ile bu bölgede (Pont) ve yunan ağzına göre (Pontüs) adile anılmaya başladı. Bir coğrafya adı olan bu söz Karadenizin eski adına da girip, eskiden Batı Sakaları (İskitler)in deniz anlamına (Akhşeyana) dedikleri bu denize (Pont Ökzen—Pont okseyan) denilmiştir.

Bu günkü Oltu ve Yusufelinde (Taok) ve İspirde (Saspir—Hispirit) adlı Türk boylarını M.Ö. 401 yılında buradan geçen Ek senofon ve Herodotus eserlerinde görüyoruz ki, bugünkü (Tavuskert—Taok—kert—Taok -kale) ve (İspir) adları bu boyların adını taşımaktadır.

Kalibler çağında [M.Ö. X—VI yüzyılda] Kalib ölkesi güneyinde ve Kaldi batısında Etililiklere giren (Kimir) Türkleri

bulunurdu ki, Asur yazıtlarında (Gimmiray, Gimiral) denilmektedir. Buraların yanında Malatya ve Sivas bölgesinde Komuk Türkleri bulunurdu ki Erzingândaki (Kemah) bunların adını taşımaktadır.

Etiliklere girdiği için bu (Kimir ve Komuk) bölgesine (Hat ti) de denildiği halde, Akamanişliler çağında (Kapadokya) denilmeye başladı [M.ö. 510].

—Güney ve Kars ilinin kendi yerlileri ile çizelgenin sonunu gelecek sayıda göreceğiz.—

M. Fahrettin Çelik

Halkiyat:

Karsa söylenen tapşırmasız şiirler

II

Türküler, koşmalar, mayalar, destanlar

Derleyen: K. Kırzi

—Geçen Sayıdan—

93 te Rusların zaptetmesi ile Ardahanın çektiği zulüm ve acıların iniltisi ve karagünlerin derdini anlatan aşağıdaki halk ağıt ve mayaları, Türk Bayrağı hasretini ve esarettaki Türkü'nün inan ve ruhunu anlatması bakımından pek değerlidir.

(7)

Urus geldi, vayki düşdi Ardahan,
Dağ, daş karageydi, çol çocuk gıryan,
Bir günde kırdılar altı yüz kırk can
Ağlaşır Ardahan "Alosman!," deyin..

Urus geldi Ardahana ki girdi,
Göze gelenleri hep bir bir kırdı,
Kazağı, saldadı talana girdi,
Ağlaşır Ardahan "Alosman!," deyin..

Urus geldi Ardahanı kuşatdı,
Şenliğini dışarıya boşatdı,
Camıları kiliseye döşetdi,
Ağlaşır Ardahan "Alosman!," deyin..

Urus geldi zulmi Arşa dayandı,
Sokaklarda daşlar kana boyandı,
Kız, gelin âhından şehit oyandı,
Ağlaşır Ardahan "Alosman!," deyin..

Urus geldi Ardahana yerleşdi,
Ehlislamın hali gayet zorlaşdı,
Necce yessir [esir] ler Sibir'e ulaştı,
Ağlaşır Ardahan "Alosman!," deyin..

Urus geldi bin bereket çekildi,
Bağlar veran, bülbül boynu büküldi,
Puvallar gözünden kan yaş töküldi,
Ağlaşır Ardahan "Alosman!," deyin..

(8)

Bu Urusun yoktur aslı,
Benesfördür [*] onun nesli,
İslam olan gamlı, yaslı,
Düşdü Urusa Urusa..

Erkekdir Urusun ati,
Kişner durur kötü kötü,
Yoktur camılar berati,
Kaldı Urusa Urusa..

Urusun içtiği şarap,
Ardahani etdi harap,
Hele firsant vermiş Yarap,
Zalım Urusa Urusa..

Urusun saldıadı çokdur,
Aldığı intizar, ahdır
Evel ahır soni yokdur,
Kalmaz Urusa Urusa,

Dünyada ne var bilməsin [bilmezsın],
Urusi mırad almasın,
Alosman zaval bulmasın,
Vermez Urusa Urusa.,

-Sonu var-

K. Kırcı

[*] Benesfer—Benilasfer; eskiden Romanlılara denirdi, İslamlığın tesirile, bizde de gâvurun azılı ve tikelesine bu ad verilmeye başlamıştı.

İçtimai Hayatta Terbiye

Halkta içtimai terbiye, esnafta vicdanî terbiye,
memurda idarî terbiye

M. Ali Özataç

—2—

—Geçen sayıdan—

Geçenki yazımızda, mahkemelerde hangi nevi dâvaların çoğalmakta olduğunu anlarsak; halk kütlesinin bu günkü haleti ruhiyesine ve içtimai terbiyedeki noksanlarına bir mikyas bulmuş olacağımızı söylemiştik. Bunu tetkik edelim.

Mahkemelere gelen dâvaların cezai kısmından çoğalmakta bulunanlar katil hadiselerile âdi hırsızlık nevileridir, ve bir de en çok şekli zahirde kız kaçırmak ve ırza geçmek suçlarıdır. Evelâ şu son kısmı teşrih edelim: cezai kısmın bu şekli, hukuk esasından doğmaktadır. Bu kısım hadiseler, içtimai bünyeimizde çok derin ve acı yaralar açmakta; ve bunun tedavisine

ye mütevakkıf ise bir ân evvel çaresine bakmak, âcil bir vücup derecesindedir. Bu kabil hadiseler mahkemelere, kız (kaçırma ve ırza geçme) şeklinde geliyorsa da hakikatı iç yüzü başka şekildedir. Karşıta doğrudan doğruya kız kaçırmak suçları azdır. Fakat, çoğalmakta olan bu şeklin mahiyeti başkadır, ızah edelim: hayatın başkalaştığını, ahkâmın değiştiğini halkımızın pek çoğu hâlâ anlamamış ve öğrenmemiş gibi hareket etmektedir.

Kanunu medeni, aile müessesesinin ehemmiyetini ve aile müessesesi beşeriyetin temeli olduğunu nazari dikkata alarak aile ahkâmını mükemmel bir intizam ve inzibat altına almış olduğunu halkımız hâlâ idrak ve takdir edemiyor ve inzibatsız şekilde iş yapmakla hareket ediyor. Meselâ ise şöyle başlıyor; Evlenecek kimse kız tarafına (başlık) namı altında bir miktar mal veya para vermeği beyinlerinde sözleşerek vâdediyor. Bu verilecek başlığın bir miktarını peşin verip, bir kısmını sonra vermek üzere mutabık kalıyorlar. Ve resmî kanuni nikâh yapılmadan kızı veriyorlar.

Alacak kimse kızı evine götürüyor, ve böyle âdi şekilde karı koca oluyorlar. Ve başlıktan, sonra verilecek kısım verilmiyor yahut verilemiyor. Bu yüzden kızın velileriyle erkek tarafı arasında ihtilâf çıkıyor; bu mal yani başlık namı altında olan menfaat nizaları öyle had bir hale geliyor ki, artık namus ve şeref ve kızlığın ziyaa uğrayan bikir kıymeti ve dolayisile namus ve haysiyeti de ayaklar altına alarak, kız tarafı rabıta kesiyor ve kızı verdiği yerden geri alıp, evine getiriyor. Ve asıl gaye olan resmî nikâh akıllarına bile gelmiyor, ve aile yuvası kurmak gibi mes'ut bir gaye de niyetlerinin içinde bulunmuyor. Bu suretle, kızının cebren kaçıırıldığından ve ırzına geçilmiş olduğundan bahisle kız tarafı diğer taraf aleyhine dâva açıyor; indelmuhakeme cebren yani zorla kaçıırıldığı sabit olmazsa bile, kızın yaşı kanunî hadlerden aşağı ve küçük olduğu nüfus kaydile anlaşılacak, velisinin şikâyeti üzerine ve yahut kayden daha küçük ise kanunen manevî sayılarak hukuku âimme yolile takibat yapılması zarurî oluyor. Ve ırza geçmekten dolayı ceza veriliyor; bu suretle hem aile yuvası kurulamıyor ve hem de iki taraf mutazzar oluyor.

Bir kere, başlık namı altında mal almak, para almak çok sakat ve çok fena bir âdettir. Gerçi eskiden bu âdet var idise

de; alınan para ile kız için yatak, bakır ve saire gibi cihaz eşyası yapılır ve kıza verilir idi. Halbuki şimdi görüyoruz ki, kız velileri, başlık denilen o mal ve parayı kendileri intifa için, yemek için alıyorlar. Bu şekli kabul ise vicdanî ve ahlâkî değildir; bu hususta yemek için mal veya para almak meşru olmadığı gibi, erkek tarafını da ızzar etmek ve zaruretlere düşürmek de husule gelir ki bu da, ikdisadî ve vicdanî bir kâr olamaz.

Hükûmet, bir taraftan evlenme işlerini kolaylaştırmak için çareler ararken, ve hatta bu sene içinde yeni çıkarılan bir kanunla evlenme kâğıtlarının parasız, pulsuz yapılacağını temin ve halka azim teshilât bahş ederken; halkın bir kısmı hâlâ yine gayri kanuni olarak kendi aralarında, çirkin âdetlerle kanunsuz evlenme işlerinde devam ve binnetice yine, kendi işlerini işkâl ve yine kendi kendilerini ızzar etmektedirler.

Bu bahis içinde en mühim bir noktayı ve içtimai bünyemizde açılmakta olan en derin bir yarayı kayıt ve teşrih edelim: (Kanunî nikâh yapılmaksızın evlenmek) nizâmî içtimai rahnedar eden bir halin devam etmesine bir çare bulmak pek mübrem bir ihtiyaç halindedir.

Köylü halkımız, kanunî evlenmeye ve aile müessesesinin bu intizam ve inzibatına hâlâ ehemmiyet vermiyor. Pek çok kim seler, hâlâ gayri kanunî ve eski tertip evlenmenin hiç hükmü, hiç itibarı olmayacağını düşünmüyor; ve kanunsuz evlenmenin karı kocadan birisinin öldüğü taktirde, resmî nikâh olmadığı için sağ kalanın varisleri, karı kocadan sağ kalanın mirascılığını kabul etmiyor. O da mahkemeye müracaatla, me selâ ölen kocasının malından miras hakkı istiyor; ölenin mirasçıları «nikâh yoktur, miras alamaz» diyorlar, mahkeme işi tahkik ediyor; evlenme defterinde nikâh kaydı ve nüfus kütüğünde tescilli bulunmadığı anlaşılmıca, mirascılık dâvası reddediliyor. Ve çocukların babası da, evlâdını kanunî şekilde resmen tanımadan öldüğü için ve mirasçıları da kabul etmedikleri cihetle, hem çocuklar ve hem de sağ kalan ana veya babaları, miras hakkından da mahrum kalmış oluyorlar.

—bu bahsimiz gelecek yazıda devam edecek—

M. Ali Özataç

Kars İline söylenmiş şiirlerden:

Barış ve şen günlerde söylenenler

F. Saltkan

—3—

—2—(43) sayıdan devam—

Karslı müsellemler ve aynı zamanda aşık ve musiki şinas olan adlım (Abo Ağa)nın has aşığı (Tüccarı), gövdesini saran yaraları Karsta kimseye sağalttıramadığından Ahıska'da (Hekim Lezgi Osman)ın yanına gitmeğe mecbur oluyor. 1800 yılı baharında Ahıska'ya gidip iyileşerek, bir kaç ay sonra Karsa dönen (Tüccarı), (Alışan) dediği (Abo Ağa) ya yolculukta gördüklerini ve uğradığı yerleri anlatıyor.

Aşağıdaki destan, Tüccarının o zaman Çıldır Eyaleti = Ahıska'ya bağlı bulunan Poshov Sancağını (Abo Ağa) ve komşularına anlatmasını göstermek tedir. Aşık Tüccarı, bilindiği gibi anadan doğma iki gözden kör olup; 18 ve 19 uncu yüzyılın ve Karsın en baş aşıklarından idi,

Poshov Destanı

Ardeşen an aşık sekiz sahatda,
Bilmezemki acep neredir Poshov..
Gördümki yaylıdan aldılar beni,
Dediler ki: "İşte buradur Poshov,..."

Bindirdiler hasta eanım bir ata,
Tepreşti yaralar, düştüm minneto,
Menzile söyledi: "İşledik hata,
Kusura kalma ki deredir Poshov,..."

Güç halle yetiştik (Sagre) kövüne,
Endirdiler beni Beg'in evüne,
Kendisi çıkmıştı sığın avuna,
Meşesinde av, kuş töredir Poshov..

Yol boyuna bağlar açmış çiçeği,
Bu sancağın adlım olur gökçeği,
Toppuklara değer bayaz leçeği,
Geynikleri bir hoş cüredir Poshov..

Her yanında öter şen bülbülleri,
Cümlesi bir boydur ulus elleri,
Pek sarraf yetişir ehli dilleri,
Neçe ustad, mürşit yaradır Poshov..

Koçakları çoktur, yekdir erligi,
Âlim, müderrisi yekta pirligi
Lâkin azlık olur mahsul, dirliği,
Reşber üçün pek kaneredir Poshov..

Konağınan yada ederler hörmət,
Düşküne, yoksula kırlarlar izzet,
Menzili Ahıska ile nihayet,
Ey ata üç sahat aradır Poshev..

Gelirken seyretik çok hoş çağına,
Bakmaynan doyuimaz bahça, bağına
Gene yol uğradı (Ulgar) dağına,
Neçe dertililere çaredir Poshov..

Gözel kız, gelini yaylağa çıkar,
Her köv... de kevser kimi su akar.
Cennet bile garip canını sıkır,
Tez iken silayı aradır Poshov..

Sılanın hasreti burnumda tüter,
TÜCCAR ın ettigi ticaret yeter,
Yöneldi vetana, bağlandı katar,
Möhöbbeti peşi sıradır Poshov..

[Not: Aşık Tüccarının bu Ahıska seyyahatından dönüşünde, Göle ve Ardahana da ayrı ayrı destanları olduğu haberini aldımsa da, bunları henüz bulup, tesbit edemedim].

*

Poshovlu Aşık Zülâli, 1930 baharında Afyondan Poshova gelince Ardahan ve Çıldırı da görmeğe, eski dostlarıyla görüşmeğe gidiyor. O sırada, gençliğin de görüşdüğü ve pek çok bağenip, hürmet ettiği Aşık Şenliğin ölmüş olduğunu duyunca pek yazıklanıyor.

O sırada kendisine Çıldırı'ı nasıl bulduğunu soranlara, Çıldırı şöyle anlatıyor.

Çıldır

Fıtratından mıdır, yoksa nedendir?
Şairlere vardır hörmetin Çıldır..
Senin şan, şevketin büyük madendir,
Aniçün meşhurdur şöhretin Çıldır..

Almas mıdır, yoksa altın ovası?
Her kövünde vardır pirlar duvası,
Aslanlar yatağı, kaplan yuvası,
Tarihte yazılı heybetin Çıldır..

Ağası, gedesi cümlesi birlik,
Hörmet, möhöbbetle ederler dirlik,

Nazamanki ölmüş Babanız Şenlik,
O zaman bozulmuş ziynetin Çıldır..

ZÜLÂLİ burdadır erenler hası,
Ehli dil menbai, pirlar ölkəsi,
Arabi ahengi, Ecem şivesi [1],
Yahşdır lisanın, söhbetin Çıldır.

[1] Asık Zülâli, Çıldır yerlilerinin çoğusunun Tere keme oymağımızdan olması ve Azarbaican lehçesile konuşmakta olmalarını, ve bu konuşğun hoşuna git tiğini, onu en makbul dillerden arapça ahenge ve fars şivesine benzettiğini anlatmak istiyor.

F. Saltkan

—Bitmedi—

Tercüme:

Mansur'un Hayatı

Rusçadan çeviren: Y. Akdağ

—2—

*Kafkasyada Dağıstanlıların istiklâl ve hürriyetinin
Büyük Mücâhidi*

Mansur'un Hayatı

Mansurun çocukluğu

Çeçenistan düzündə, Grozni şəhrinin yəqinlərində ufacık yüksekliğin uçurumu başında (Aldin)avulu [köyü] vardır. Bu avulu bir yandan Sunca [Sunga] çayı, öbür yandan Hoy de resi sulamaktadır. Hoy deresi köy ile şimdi gaz kaynakları arasından geçer ve geniş bir boğaz teşkil eder.

Sunca çayının sol kıyısında mısır ekili Aldın tarlaları uzanmaktadır. Burası yazın çok sıcak olur, ve aydınlık okadar fazladır ki, insanın gözleri kamaşır. Öğle üzeri güneşin sağın dan köy kızgın bir hale gelir ve ölü gibi görünür, derede de mezarlıkta olduğu gibi sessizlik bulunur. Yalnız Sunca çayı yorulmaksızın ve durmaksızın gece gündüz akar ve karşısına çıkmış olan köyün oturduğu tepeciği yarıp, götürmek ister.

Her gün aynı saatta, namaz vakti gelince, hoca ezan okur. Hazin ezan sesi çayın gürültüsüyle birlikte, köydeki sessizliği bozar.

Kışın ise burada, ak ve soğuk bu utlar yüzerler. Bu bulutlar, yukardan yere inerler ve bütün dere boyunu Grozniye dek kaplarlar. Bu halde, on adım uzakta hiç bir nesne görülmez. Yel ise dereboyunda uğultu yaparak, üstünden geçer.

I

İki yüz yıl önce 1732 de, bu tabii iklimde ileri gelen bir Çeçen ailesinde bir oğlan çocuğu doğdu; bunun adını (Uşurma) koydular. Uşurmanın ailesi, birkaç yıl önce kendi köyleri olan İçkeri yani Dağlık Çeçenistanda [1] (Elistenci)den (Aldın) köyüne yerleşmişti. Elistenci köyü, Veden kalesinin 10 verst [1 verst 1,067 metredir] uzağındadır.

Dağıstanlıların âdetleri üzere Kur'an okumayı öğrenmek için çocuğu erkenden okumaya verdiler. Dağıstan hocalarının arapça okumayı öğretim usulünde arapça öğrenmek çok zor idi. Fakat Uşurma, çok çalışkan ve zeki çıktı. Uşurma okuduğu zaman, çabuk kavrayışı ve okumaya olan aşkile hocalarını hayrete düşürmüştü.

Uşurmanın babası (Yafe') de, oğlu gibi zeki ve çalışkan imiş, O da zamanında iyi okumuş ve daha çok genç yaşında (Terek) arkasında Ruslarla kavgalar yapmış, ve Ruslara karşı nefret beslemekte idi. Kendisinde, Ruslara karşı olan nefret hissini oğluna da aşılamıştı; oğlunu çok iyi bakımla terbiye ederdi ve onunla birlikte ellerinden geldiği denli, ne varsa yoksullara dağıtırdı.

Baba oğul sık sık köyden taşraya çıkardılar. Orada, babası oğluna Kur'an okumayı öğretirdi ve birlikte Allaha dua ederlerdi; yalnız dua ile meşgul olmak ve yanları duymamak için

[1] İçkeri Şeki ve Dağıstanlıların konuştuğu gibi Türkçe (içeri) den ibarettir. (ışgari, işgali)de denir dışarıya da çeçenler (dişgari, dişgali)derler

kulaklarına mum tıkar, dualarına devam ederlerdi.

İlk islam bahadurları (Ebubekir, Ömer, Osman, Ali) hakkında Uşurma babasından ve hocalarından hikâye ettiklerini dinlerken çok düşünürdü ve bazen babası ve hocalarıyla düşünce müdavelesinde bulunurdu, ve her vakit o bahadurlara benzeyecek hareketle bulunacağına andederdi.

Böylece Uşurma, okuduğu derslerin tesirile düşünüyordu ki, Kur'anda yazıldığı gibi ve Hazreti Muhammedin gösterdiği biçimden başka biçimde yaşamının imkânı yoktur; Kur'anı, okumayı bilmiyenlere de öğretmek gerektir,

Dinin korunması ve bu uğurda şehit olanlar hakkında hocalarını dinlemiş ve çok okumuştur. Bu bahadurlar gibi, Ruslara karşı dini korumak ve bu yolda ölmek icab ettiğini düşünmüştü.

Uşurma, çok terbiyeli, erdemli ve dindar olmuştur. Allahın buyruklarından çok korkardı. Daha on beş yaşında iken Kur'anı tamamen öğrenmiş bulunuyordu. Kur'anı alır gelir, ona bütün hakkındaki yerleri okur ve anlatırdı. Uşurmanın babası bütün kullandı; halbuki tütünün mekruh ve gövdeye zararlı madde olduğu Kur'anda gösterilmişti. Uşurma, babasının tütünü bırakacağı hakkında birkaç defa söz almış ise de, babası bu husustaki zâfi dolayısıyla tütünü bırakamıyordu. Sonunda Uşurma babasına; isterse bir defa olsun, eğer onun bir daha bütün içtiğini görürse, gözü önünde hemen kendi kendini ölümeceğini kesin olarak söyledi.

Babası, oğlunu çok severdi; ve oğlunun küçük olmasına rağmen boş yere söz söylemediğini ve düşündüğünü gerçekten yapacağını bildiği için, and ederek tütünü bıraktı; ve o günden sonra onun bütün içtiğini kimse görmedi.

Zaman savaş zamanı ve sıkışık bir zamandı. Gençlerin yalnız okumuş olması istenmiyordu; onların at binme ve iyi silâh kullanması, dâimisi, ve ruhen ve bedenen de kuvvetli olmaları isteniyordu. Bu gibi vasıfları olan gençlere halk özel saygı beslemekte idi.

Uşurma arkadaşlarına göre daha atik, gururlu ve erkinliği çok severdi. O her vakit birinci olmak isterdi; bu itibarla yalnız bilgi ile uğraşmakla iktifa etmezdi; bazen bütün gün attan inmez, tâlim ederdi, tüfenkle ateş yapardı ve kılıçla biçmeyi öğrenmeğe uğraşırdı.

Sonu var

Tahlil ve tenkit:

Kars

M. Fabrettin Çelik

Memleket İncelemeleri

Yazan: M. Tarhan Toker

1

Lise Tarih—Coğrafya öğretmeni

(Coğrafya, Tarih ve Ekonomi bakımından kısa notlar)

—GEÇEN SAYIDAN DEVAM—

16— (Sayfa 89,90,91) İlçeler hakkında kısa malûmat verilirken; Aras boyundaki (İğdır, Tuzluca ve Kağızman) için: "Bu üç kasaba uzun zaman yaban ellerde kalmış... Milli Hükûmet zamanında anavatanına iltihak etmiştir." ve "Göle eski bir tatlı su denizinin yatağı üzerinde kurumuş," ve "Posof—Ormanlık bir hudut şehridir," deniliyor. * Yazıcı "Kars Siyasal Tarihi," (?) (Sayfa 19) da "yüz yıl evvel kaybetmiş olduğumuz," u sandığı İğdır ve Tuzluca ile Kağızmanı da 93'de Türkiye sınırı dışında kalmış kabul ediyor! Bu da başka bir keşif (!); İğdırla Tuzluca (Kasri Şirin Muahedesi) ile elimizden çıkmıştı, Kağızman ise 93'te ve hiçbir zaman Karstan ayrılmamıştır. Gölede "eski bir tatlı su denizi," de uydurmadan ve adın delâletinden çıkma ise de, gerçekte böyle bir nesne yoktur; Posof'a gelince bin küsur nüfuslu bu ilçe merkezimiz ne eskiden ne de bugün şehir olmamıştır. Yazıcının "şehir," adını (köy)e verdiği görülüyor.

17— (Sayfa 95) Kısa Kars Tarihçesi bahsinde, Karsın "Arap coğrafya kitaplarında (Kars) şeklinde, görüldüğü ve "Ahalisinin Türk, Türkmen, Karapapak, Kürt, Gürcü (?), Terekeme ve saireden ibarettir," deniliyor, * Kars Arap—İslamlardan önce de (Kars) diye anılırdı. (Terekeme) ile (Karapapak) aynı Türk oymağının adı olup, ayrı ayrı değildir; Karsta Gürcü adile hiç bir kavim ve kabile bulunmadığı gibi "ve saire," de yoktur; ve geriye kalanların hepsi öz Türktür.

18— (Sayfa 82,96,97) Kars adının mana ve menşeiini anlatırken "Kars, Gürcü dilinde (kapu) demektir," ve "yani netice olarak Gürcü ve Ermeni dillerine nazaran Kars şehrinin karşılığı (?) (kapu şehri) olmuş oluyor," deniliyor, * Rusların (Ansiklopedi Slovar)ında Masalski'nin "Türklükten çıkarma ve uydurma,"sını aynen kabul etmek safilliğinde bulunan

T. Toker, acaba Evliya Çelebi Seyyahatnamesinde görüp esere naklettiği (sayfa 109) Adana—Karataşlık Karsile Marş Karsını ve Türkistanda, Kazan ölkesindeki (Kars)ları da mı Gürcü ve Ermenilere mal edecektir?! “Kars,” gazetesinde 1 Temmuz 1936 dan Temmuz sonuna dek neşredilen (Yeradları Bilgisi) başlıklı yazılarımda Karsın “ne demek ve nereden gelmiş olduğu,” oldukça ve kesin olarak anlatılmış, delillerle de bunun, Türklerin (Karsak) veya (Karsan) totem adını taşıyan bir oymağından kalmış olduğu isbat edilmişti. Yazıcı “Timur fütuhatını yazan Türk münşilerinin,” eserinde—sin ile—Kars adının geçtiğinden haberi olduğuna göre, benim o yazılarımı okuduğu anlaşıyorsa da; bunu mahezleri listesine almaktan sakınmıştır!

19—(Sayfa 98,99) Kars köy adları üzerinde kısa bir inceleme adı altında 11 ri Karsa ve 7 si Artivine ait olan 18köyü (Baş kır, Yomut, Kırgız, Bahtiyarlı, Yakut...) gibi Karsa hiç uğramamış ve buralardan binlerce kilometre uzaktaki Türk oymak ve kabilelerine —ad benzerliğine göre— mal ediyor. Bu köylerde, Karsa ait olanlarının adları münasebetsiz kabilelerimize mal edilmesi belki bir dereceye dek hoş görülebilir; fakat Artivinin 7 köyüne ne demek olur? Artivin ili—Çoruk köylerinin 1925 de bütün eski adlarının kaldırılıp, yenilerinin konulduğunu duymayan T. Tokerin köyler hakkındaki bu menşe ve isticak yazıları gülünç olmaktan başka bir nesneye yaramaz!

20—(100,101) Kars havalisinin «... Pontus, İskender imparatorluğu gibi bir çok sahiplere geçtiği malumdur.,» ve Bizans—İran savaşları çağı için «Kars ve havalisinde Ermenilerin de bir müddet hükümet sürdükleri (?) anlaşılmaktadır.» Arap—İslam ordularının “Aras nehrini aşarak Kars havalisine geldikleri,” “Altıncı yüzyıl sonları,” diye yazılıyor. * Kars ve havalisi ne “Pontus ve İskender İmparatorlukları,” hiçbir zaman sahip olmadığı gibi, istilâ v.s. yolu ile de uğramamışlar; Ermeniler ise, buralarda hükümet sürmüş değil, eski Hıristiyan Türk devletlerine sahip çıkmaktan başka bir nesne yaptıkları yoktur. Hicre’in ilk yılı 621 de başladığına göre İslamlık bile 7inci asırda intişara başlayınca “altıncı asır,” Cahiliyete ait olmaz mı?...

21—(Sayfa 102, 03) Selçukluların XI yüz yıl ortalarındaki

kurtarma ve akınları yazılırken: «Ermenilerin o tarihlerde merkezliğini yapan (Ani) ve Kars alındı» ve «Türk kuvvetleri 1064 de... Müstahkem Ermeni şehri olan (Ani) yi (?) tahrip ettiler (?)» Bundan sonra Ani birdaha belini doğrultmadı.» ve Ani “bu hava’i dilinde (?) binbir kilise demektir.,» denilmiştir. * 20 inci maddede de gördüğümüz gibi, buralarda hükümet süren eski Hıristiyan Türk hanedanına Ermeniler—din ve mezhep birliği dölalayısıyla ve bizim gafletimiz yüzünden— sahip çıkmışlardır; yazıcının işaret ettiği XI yüzyılda (Ani) ve (Kars) bölgesinde hakim olan devlet BAGRAT hanedanı tarafından kurulmuş ve bunlar da Türk olduklarından ne Ani ve ne de Kars hiçbir zaman Ermeni eline geçmediği gibi, “ermenî şehri,” de olmamıştır... Ani, esas 1064 den sonra inkişaf etmiş ve Şeddat oğulları hanlarına paytahtı olarak, bu Türk devleti zamanında ve XIII yüzyıla dek eskisinden daha çok şenelip, ün almıştır. Kafkas Kılavuz’undaki Rusların propaganda ve Ermeni uydurması bir yana atılıp, gerçek anlamı araştırılınca (Ani)’nin Türkiandaki (Ano) şehri ile addaş ve Sumerlerin bu addaki Gök tanrısı (Anu)nun adını taşıdığı ve menşinin Türk olduğu görülür.

22—(Sayfa 102,105) yazılarında hiç bir insicam olmıyan yazıcı (1047—1049), (1064) ve (1046) yıllarında olmak üzere Anı’nın Selçuklular tarafından, alınmasını türlü türlü yıllarda göstermiş ve “1233 de Ani Moğol istilâsına maruz kalmıştır.,» ve 1319 deki şiddetli bir zelzele sonunda “Ani tamamile mahv be harap olmuştur.,» diyor. * Ani, Selçuklu akınlarında ilk ve son olarak Alp Arslan Hakan komutasındaki Selçuklu ordusu ve Şeddatlı öncü ve kılavuzluğu ile 1064 yılında (haziran 6) zaptedilmiştir.

Mogolların Anıyı almaları da 1233 te değil, 1239 yılındadır. 1319 zelzelasinden sonra ise Ani XV yıl sonlarına dek şen, ve Timur zamanı (1386—1405) eskisinden aşağı olmiyacak denli şen ve ünlü idi.

23 - (Sayfa 106) “xıı asır sonlarına kadar Kars mıntakasını (1245) Selçukilerin elinde görüyoruz. Bundan sonra bu sahada.. Karakoyunluları.. (1332) Akkoyunluları görüyoruz.,» deniyor. * Halbuki, gösterilen (1245) tarihinde Selçuklular Mogolların eli altına girdiği gibi 1239 da buralarda başlayan Mogol idaresinden sonra 1256 dan itibaren de bunun devamı olan İlhanlılar idaresi xıı yüzyılın sonlarına, hatta 1335 yılı-

na dek devam etmiştir. Karakoyunlu devleti ise, 1375 te Van gölü güneyinde kurulduğuna ve ancak 1380 de ilk defa Kars ve çevresine hakim olduğuna göre, yazıcı, burada da, bir devleti kurulup adı bile işitilmeden yarım asırdan önce buralarda göstermiş oluyor!

24— (Sayfa yine 106) “Aksak Timur, garbe ilerliyip çekil dikten sonra timurdan temellükle [temellûkla olacak] yakayı kurtaran uzun Hasan (!) bu suretle bütün memleketi... Savaşlar eline düşmüştür.” ve “Çaldıran muharebesi neticesinde Yavuz Selim bütün Gürcistanı bu meydana Kars, Ardahan, Göle, Penek havalisini zapt ve ilhak etmiştir.”; “(M. 16 ncı asır ipdidası) Yavuzun vefatı ile tekrar Şah İsmail buralara müstevli olmuş,” deniliyor. * Yarbay Tefvik’in konferansındaki yanlışlık ve daktilo hatalarını olduğu gibi eserine geçen Tarhan Toker, 1405 te ölen Aksak Timur’la 1453 te tahta geçen Akkoyunlu padişahı Uzun Hasan —aralarında 50 yıl olması na rağmen— karşılaştıran ak mucizesini (!) gösterdiği gibi; Fatih’in çağdaşı ve Türk hanlarının en onurlularından olan bu kudretli padişahın da yaltaklandığını [temellûkunu] yazmak safılık ve garibesini ortaya atıyor. Yavuz Sultan Selim, değil “bütün”; Çaldıran savaşı sonunda Gürcistandan bir karış yer bile almamıştır. Çaldırandan kaçmak zorunda kalan Şah İsmail, Osmanlılara bıraktığı yerlere “tekrar müstevli,” olmak şöyle dursun, bunu aklından bile geçiremez olarak ölmüştür.

25— Sayfa 106,107,112) Üçüncü Murat çağında [1578] başlayan Azarbacan ve Gürcistan seferleri sonunda “Revan, Kars Gence,... Dağıstan ve Gürcistan tekrar Osmanlı memleketine ilhak olunmuştur. Bu esnada İran tahtında Tahmasbın oğlu Şah Abbas vardı.” ve Karsın Kale altında „meydanda Ulu Cami,” için hasiyede “ki iseden tahvil olunmuştur.(?)” deniliyor. * Üçüncü Murat çağında Kars, yeniden Osmanlılara geçmemiş, o sıra esasen Osmanlı idaresinde bulunup; bu sefer boyunca hareket ve yığınak yeri olmuştur. Şah Abbas ise Tahmasbın oğlu değil torunu ve Muhammet Hudabendenin oğludur. Kars’ta bütün eski eserleri Hristiyan [Ermeni] ve göze getirilip varlıklarını yabancılara mal eden yazıcının, bugün iki kapısının çevresinde Osmanlı çağından kalma yazıtlar bulunan ve esasen cami olarak yapılmış olan Ulucami’yi de kiliseden çevrilme yani Ermenilerden kalma (?) diyerek; Ermenilerin 1920 de yaktığı bu camii, harabesini bile görmeden, İslamlik

ve dolayısıyla Türklükten çıkarmak dalâletine düştüğü meydandadır.

26— (sayfa 114) 1828 de Karsın Ruslar eline düşmesini anlatırken: “karsın muhafazasını Emin paşa temin etmek istemişse de beldenin (yani Karsın) ileri gelenlerinin ibrâmile (yani sıkıştırılması) zaruri olarak teslim olmuştur.” diye yazılmıştır. * Tarhan Tokerin, eserinde “kaş yaparken göz çıkarması,” ve Karsı yerden yere vuran saçma sözlerle Türklük aleyhine, gerçeklik hilâfına yazdığı cümlelerin en ağırı şüphe siz ki “Karsı, Karşılar paşaları sıkıştırıp usandırarak kendi elleriyle Ruslara teslim etmişlerdir (!)”, demek olan bu uydurma ve saçma cümlesidir. Yazıcının bütün cehalet, gaflet ve safdilliliğine göz yumulsa bile, Karsı sürmek istediği bu ulusal lekeye hiç kimse göz yummak sadeliğini göstermese gerek!

Bütün harp tarihlerinde, Karsın şehirli olsun köylü olsun, bütün müslüman yerlilerinin her zaman düşmana kaçacak ve gönüllü olarak saldırdığı ve Türk ordusuna umulduğundan artık yardımlarda bulunduğu şükran ve takdirle yazılmıştır. 1828 yılında da Karşılıkların himmet ve gayreti gerek Türk ve gerekse Rus harp tarihlerinde gösterildiği gibi, bugün yerliler arasında da hikâye olunmaktadır.

27— (Sayfa 116) 1853—55 Kırım Savaşı anlatılırken: “sınırimız üzrinde cephe teşkil eden Kars ve Batum eyaletleri vardı,” deniliyor. * Batum hiç bir zaman eyalet olmadığı gibi Kars’ta o sırada Sancak idi.

28— (Sayfa 121) sayfa 114 de 1828 de Karsı, Rusların eline düştüğü yazılmışken, burada Kırım savaşındaki Rus işgalinden bahs olunurken —ki 29 ikinciteşrin 1855 yerine 27 ikinciteşrin 1854 yazarak — “işte Ruslar tarafından Karsın ilk işgal bu tarihle başlar,” diyerek 7 sayfa önce naklettiği doğru malûmatı yalana çıkarıyor.

29— (Sayfa 123) 1920 yılı vakaları anlatılırken: “Ermeniler haziran ayı içinde Oltu havalisini zapt ettiler,” diyor. * Oltuda kurulan yerli Türk Hükûmeti —ki önceleri Kars Millî Şûrası na bağlı idi — aldığı yerinde tertibat ve Oltuluların göksümü zü kabartan elbirliği ve bahadırılıkları ile, Oltuya hiç bir Ermeni kuvveti girmemiş ve Türk ordusu gelinceye dek bu hal böyle gitmiştir.

30—(Sayfa 125 yani son) T.Toker eserini bitirirken Ő hitap ta bulunuyor: “Karslı, mazini unutma!.. Seni kurtaran büyük Türk ordusuna ve onun büyük dâhi baŐkumandanı Atat rke daima bağlı kal!..” Eyi, hoş ama: “Kars..” adlı eserin sonunda böyle bir hitabeyi gören bir yabancının aklına neler gelmez?! Kars,  tedenberi Türk ordusuna ve inkil bımıza ufak bir kusur ve uygunsuzluk göstermemiŐtir ki bu yersiz hitaba lüzum görülüyor!...

—Bitti—

M. Fahrettin  elik

Halkevleri Dergileri Listesi

Halkevinin adı Derginin adı Kaç aylık olduğu

Adana	GörüŐler	Aylık
Afyon	TaŐpınar	..
Amasya	Yeşilirmak	..
Antalya	T�rkakdeniz	İki aylık
Artvin	Qoruh	..
Bafra	Altınyaprak	..
Balıkesir	Kaynak	üç aylık
Burdur	Burdur	..
Bursa	B� Uluda	..
orum	�orumlu	Aylık
Denizli	İnanç	..
Diyarbakır	Karacadaė	..
El�ziė	Altan	..
Eminönü	Yeni Türk	..
Eminönü	Halk Bilgisi Haberleri	..
Erzurum	Atayolu	..
Eskişehir	Halkevi	..
Gaziantep	BaŐpınar	..
Giresun	Aksu	..
İsparta	�n	..
İzmir	Fikirler	15 Günlük
Kars	Doğuş	Aylık
Kayseri	ErciyeŐ	..
Konya	Konya	..
Manisa	Gediz	..
Mersin	İçel	..
Merzifon	TaŐan	..
Mil�s	Yeni Mil�s	..
Muėla	Muėla	..
Niėde	Akpınar	..
Niksar	�lker	..
Samsun	19 Mayıs	..
Sinop	Dıranaz	..
Sivas	4 Eylül	..
Trabzon	İnan	..
Urfa	Ocak	İki aylık
Yozgat	Bozok	15 günlük
Zonguldak	Karaelmas	üç aylık

Bu dergilerimizi okuyup, abone olmanızı  ė tleriz.

Kars İlinin bütûn özelliklerini ve varlıklarını tanıtabak olan ((DOĞUŞ)) a abone olunuz.

Ü L K Ü' m ü z ü sağılayıp, kökleştirecek ve
KARS' in her özelliğini (Şairlerini, Aşıklarını, Kahramanlarını, Büyüklerini Halkiyatını, Zenginliğini, Güzelliklerini, v.s.) tanıtabak her yazıyı ((DOĞUŞ)) a gönderiniz.

Adres: Kars Halkevi Doğuş

Sayısı : 10 Kuruş

Yıllık Abonesi : 120 Kuruş

Kars İl Basımevi